

Žižkovské listy

Čtvrtletník Klubu přátel Žižkova

Dvojčíslo 51–52, únor 2012

Žižkovská televizní věž slaví 20 let

**Mráz první polekal shrbené jabloně
a lásky ubylo jak vůně v kytici,
spí mrtví motýli na bílé zácloně,
sní vázy o květech v prochladém světnici.**

**Pomrzly očúny na louce u vody
Dívám se za sluncem očima zlýma,
Jak budou vypadat na jaře národy
A co nám zas pochová tahle zima?**

**Olga Scheinpflugová
(1938–1945, Tunel smrti)**

Jaroslav Ježek

Letos jsme si připomněli 70. výročí úmrtí významného žižkovského rodáka Jaroslava Ježka, který zemřel 1. ledna 1942 v New Yorku.

Tento český hudební skladatel, dirigent, hudební improvizátor, dramaturg a klavírista byl také autorem taneční, divadelní a filmové hudby, ale i vážné hudby. Hudební inspiraci čerpal hlavně v jazzu. Mezi jeho nejznámější a zvláště populární patří jeho hudba k divadelním hrám a filmům, která v některých případech téměř zlidověla.

Narodil se 25. září 1906 v Praze na Žižkově v Rokycanově ulici č.

8, v rodině krejčího Adolfa a matky Františky. Od dětství trpěl šedým zákallem. Jako dítě navštěvoval hradčanskou školu pro výchovu nevidomých. Prošel spálou a téměř ohluchl. Navíc měl také nemocné ledviny. Veškerou svou péčí a bratrskou láskou jej v té době také zahrnovala o dva roky mladší sestra Jarmila, později provdaná Strnadová. Jako švadlena mu také z velké části pomohla zaplatit jeho první piano...

V roce 1923 začal studovat na pražské konzervatoři a hned se zařadil mezi nejtalentovanější žáky. Mezi

jeho učitele patřili Josef Suk a Josef Bohuslav Föerster. Stýkal se i s mnoha mladými umělci té doby, např. s E. F. Burianem, Vítězslavem Nezvalem, Joe Jenčíkem a především s Jiřím Voskovcem a Janem Werichem, s nimiž pak vytvořil nesmrtelné trio: Ježek skládal hudbu a Werich s Voskovcem k tomu dokláda-

li vtipné inteligentní texty. Toto spojení hudby s dobrým textem zaručovalo divácký úspěch.

V meziválečném období se Ježek vypravil do Paříže, kde se po večerech bavil po hospodách a kabaretech, kde předváděl své umění a také zde objevil jazz, který ho pak hudebně inspiroval. V roce 1934 se stal členem Skupiny surrealistů v ČSR.

„Jedna z prvních našich písniček s Ježkem byla Tři strážníci, roku 1928. Ježek sobě a nám dvěma tento titul oficiálně udělil. „My tři strážníci si přece rozumíme, veď“, říkával s nadšeným úsměvem, kdykoliv jsme v blázinci zákulisí nebo nad jeho pianem rozřešili vespolek nějaký zmatený a beznadějný problém, který ohrožoval premiéru. Tři strážníci, to byla autorská solidarita, svízele řemesla, to byly premiérové ovace, fašistické demonstrace i společný odjezd za oceán. Tři strážníci, to byl pro nás obraz věrnosti, symbol všeho, oč jsme se společně pokoušeli,“ řekl o přátelství s Ježkem Jan Werich.

Vzhledem k tomu, že aktivně spolupracoval na protinacistických hrách Osvobozeného divadla, v lednu 1939 spolu s Voskovcem a Werichem emigroval do Spojených států. V USA krátce pobýval v Pensylvánii a pak

přesídlil do New Yorku, kde působil jako sbormistr Zpěvokolu.

Ani milovaná Frances, se kterou se Ježek oženil, nedokázala utišit jeho zdravotní neuduhy, na konci roku 1941 byl hospitalizován a na Nový rok 1942 zemřel na chronické ledvinové onemocnění ve věku pouhých 36 let. Po válce byla urna s jeho popelem převezena do Prahy a uložena v rodinném hrobě na Olšanských hřbitovech.

Dnes se po něm jmenuje pražská konzervatoř se zaměřením na jazzovou a populární hudbu.

Zdroj: [Wikipedia.com](https://www.wikipedia.com)

Co ještě nevíme o dějinách Žižkova

Jedna z bran Nového Města Karla IV. i později barokně opevněné Prahy stávala při dnešním konci Hyberské ulice a nazývala se Horská. Zde Praha končila; dále už byla jen hodně členitá krajina, plná svahů, údolí a kopečků, na severní straně ohraničená velkým příkrým vrchem. Zprvu zcela neosídlená; rozkvětu se dočkala právě až za panování Otce vlasti. Současně se založením Nového Města Karel IV. vydal v roce 1348 nařízení o zakládání vinic v okruhu tří mil kolem celé Prahy. Protože věc nepostupovala z panovníkova hlediska tak rychle, jak měl v úmyslu, vydal pak roku 1358 daleko přísnější privilegium, po němž se viniční hospodářství skutečně rychle rozběhlo.

Celá původně nehostinná krajina se tedy za Karla IV. zazelenala vinicemi; vinice byly i na jižním svahu příkrého vrchu, nyní již nazývaného Vítkova hora po majiteli vinic, měšťanu Vítkovi z Hory. Z Horské brány vycházela stará cesta, která se po několika desítkách metrů vidlicovitě dělila. Jedna větev zamířila doleva k úpatí Vítkovy hory a podél ní pak na východ, do Českého Brodu a hlavně do Kutné Hory. Její směr dodnes ukazuje Husitská ulice. Jižnější větev byla jen místní a vedla více-méně přímým směrem do maličké osady Olšany, zhruba po trase současné Seifertovy ulice.

Ve vidlici obou cest bývalo návrší, nesoucí název Šibeniční vrch a doložené v pramenech již v 11. a 12. století jako nejstarší písemná zmínka o místech, která jednou měla být Žižkovem. Název byl výstižný; již tehdy tu totiž bylo staroměstské popraviště, fungující od těch dob bezmála až do konce 18. století. Na vysoké podezdívce (s komorou uvnitř) stála masivní šibenice se čtyřmi sloupy a čtyřmi příčnými břevny, opodál pak katovské kolo na lámání odsouzců. V těsné blízkosti popraviště byla již od středověku kaple sv. Dismase se zvonem, který provázel odsouzence na jeho poslední cestě. Každý pátek tu kapucínští mniši sloužili mši sv. za duše popravených. Vše zmizelo nařízením Josefa II. v roce 1786; popraviště bylo zlikvidováno, kaple změněna v hostinec a posléze v roce 1845 zbořena.

Popraviště není místo zrovna veselé, tím pochmurnější muselo být v době svého provozu, a tak není divu, že vyvolávalo vznik všelijakých pověstí. Dvě z nich mají kupodivu zcela reálné jádro. Za Ludvíka Jagellonského, v době třenic a srážek mezi šlechtou a městy, dobylo v roce 1520 vojsko pražských měst tvrz Tochovice a našlo v ní množství naloupeného měšťanského zboží. Sedm zajatých rytířů bylo samozřejmě na Šibeničním vrchu popraveno; mezi nimi i Vilém Bechyně z Lažan, který nejen že neprojevil lítost, což také těžko očekávat, ale cestou na popraviště si zpíval, poskakoval, pitvořil se a nadával tak úděsně, až přihlížejícím

tuhla krev v žilách. Proto – a už jsme v říši nereálné – nedošel pokoje, za úplňku se objevuje, strašidelně se směje, tancuje, děsí noční chodce. V roce 1623, v době zmatků třicetileté války, byl oběšen velitel rajtarské hotovosti proti lupičům, kterému se prokázalo, že sám ve velkém olupoval pocestné. Na popravu šel v šarlatovém plášti, zlatem vyšívaném kabátě a bílých botách se zlatými ostruhami. Neznámí lapkové přes noc celou tu nádheru oběšenci ukradli; zlotřilý důstojník se od té doby o půlnoci zjevuje, kleje a hledá svou uniformu. Podle některých badatelů právě zde na Šibeničním vrchu skončil 9. září 1437 život Jana Roháče z Dubé a jeho druhů. Nikoli tedy na Staroměstském rynku, jak se traduje; tam se popravovalo pouze stětím.

Od poprav, duchů a strašidel se nyní přeneseme do skutečnosti 2. poloviny 14. století, do kraje rozsáhlých vinic. V té době patřily pozemky v oblasti skoro celého budoucího Žižkova, téměř až k novoměstským hradbám, dvěma dvorům v Olšanech. O Olšanech máme nejstarší zprávy ze 13. století, kdy patřily klášteru v Milevsku. Nebyla to ani vesnička, jen dva dvory, k nimž patřilo 4-5 chalup a samozřejmě velké pozemky. Na přelomu 13. -14. století vše prodal staroměstskému měšťanu Rollovi. Když pak Karel IV. v roce 1355 založil na Novém Městě proti Prašné bráně klášter sv. Ambrože, věnoval mu právě jeden z olšanských dvorů.

Druhý dvůr byl svobodný, jeho majitelé se měnili, aniž by se ovšem měnil ráz území odtud až k hradbám – vinice a zase vinice, na nich sklípky a lisy, ale žádná usedlosti. Desetiletí plynula, až přišly husitské bouře. Hned na jejich počátku pražské obce klášterní dvůr zabraly. Vzápětí došlo k slavné bitvě na Vítkově, kde 14. července 1420 Žižka zvítězil nad mnohonásobnou přesilou křižáckých vojsk. Vinice ani příliš neutrpěly; zkáza se přelila přes Špitálsko na odvrácené straně Vítkovy hory. Když války utichly, připsal král Zikmund bývalý klášterní dvůr za 150 kop grošů novoměstskému purkmistrovi Dětrichovi. Dvůr ale záhy vystřídal dlouhou řadu majitelů, mezi nimiž byl i nejvyšší mincmistr krále Jiřího, Zdeněk Kostka z Postupic. Za něho ve druhé polovině 15. století tu stávala i tvrz, která ale brzy zanikla. Druhý, svobodný statek byl za bojů roku 1422 vypálen, ale po několika letech zase obnoven. Během následujících sta let se na něm z nejrůznějších důvodů vyměnilo velké množství majitelů; vše skončilo tím, že v roce 1544 Staré a Nové město společně koupily za 2 250 kop grošů českých celé olšanské zboží. Obchod to byl dobrý, následným postupným rozprodáváním získala města všechny investované peníze zpět a ještě jim zbyl jeden z dvorů se 136 ha pozemků.

Ještě mnoho let se dařilo zdejším vinicím, kromě Olšan bez jakéhokoli trvalého osídlení; velmi dlouho, až do doby, kdy se rozhořela třicetiletá válka. Na jejím nejranějším počátku zástupci vzbouřených stavů 23. května 1618 vyhodili z oken hradní kanceláře oba místodržící, Martinice i Slavatu. Za nimi ovšem letěl jejich

Švédové obléhají Prahu

věrný sluha, sekretář Filip Fabricius; dopadl dobře, nic se mu nestalo. Utekl, pár hodin přečkal ve svém domě a pak rychle spěchal do Olšan, kde na jednom dvoře hospodařil Loštický z Libanu, staroměstský purkmistr a nepřítel povstání. Fabricius u něho několik dní pobyl, aby se vzpamatoval, a pak v přestrojení pokračoval kočárem dále do Vídně se správou o té strašlivé urážce královského majestátu. Nesmírně toužil po šlechtickém titulu, kterého se mu – vedle značné odměny hmotné – také dostalo.

V té době už tu nebyly jen vinice, ale také první pole a zahrady. Přicházela však zlá léta. Území budoucího Žižkova bylo při válečných událostech 17. - 18. století takřkajíc příliš na ráně. Vše začalo ještě dávno před válkou, v roce 1608, za střetu bratrů Rudolfa II. a Matyáše. Tehdy Matyáš umístil na Vítkově hoře i pod ní několik praporů knechtů s děly; vše skončilo sice bez boje Libeňských mírem, ale první vojáky způsobené škody byly na světě. To nejhorší však přišlo v létě roku 1648, když švédská armáda oblehla pravobřežní Prahu. Oddíly generála Wittenberga obsadily zdejší území, dobyly Vítkovu horu, rozmístily zde těžké dělostřelectvo a podnikaly jeden útok za druhým. V říjnu Švédové rozstříleli Horskou bránu, několik jejich skupinek se probilo až ke kostelu sv. Jindřicha, byli však zase vytlačeni. Praha měla na kahánku, ale 2. listopadu přinesl rychlý posel zprávu, že byl podepsán Vestfálský mír. Bylo po válce, leč vinice na celém území byly úplně zničeny, vyvráceny, rozdupány, listy shořely. Obnova byla už jen částečná, na místech vinic vznikala pole a objevilo se i několik prvních hospodářských stavení.

V roce 1679 přišel do Prahy děsivý host – mor. Vypukla mohutná epidemie,

trvající skoro celý příští rok. V Praze bylo sice mnoho hřbitovů, téměř při každém kostele, ty však brzy nestačily pojmut množství nebožtíků. Staroměstští konšelé se tedy rychle rozhodli založit nový, pouze morový hřbitov, někde daleko za hradbami. Koupili od jakéhosi Jakuba Štíky jeho rozsáhlou zahradu při osadě Olšany, kterou dali přeměnit v morní hřbitov a současně na něm postavit okrouhlý kostelík sv. Rocha. Když epidemie pohasla, byl hřbitov opět uzavřen a dál se pohřbívalo na kostelních hřbitůvcích ve městě. Pozadu nezůstali ani stejně postižení Novoměští, kteří rovněž zakoupili pro svůj morový hřbitov několik zahrad při dnešní Čajkovského ulici. Současně v jeho blízkosti, v místech dnešního TV vysílače – vznikl ještě hřbitov židovský, protože ani za takové epidemie nemohli – ani nechtěli – být Židé pochováni do křesťanské země. Počtu hřbitovů se nelze divit, ani je pokládat za nadměrný, ztráty byly velké, údajně zemřelo přes 20 tisíc lidí. Další epidemie přišla v roce 1714, morové hřbitovy byly opět otevřeny a Novoměští svůj hřbitov opatřili kostelíkem. Počátkem 18. století se již na mapách i jinde objevuje pro Vítkovu horu jméno Zizkaberg, Žižkaberk.

Další válečnou ránu přinesl rok 1741. Francouzsko-bavorská armáda dobyla Prahu, obsadila i Vítkovu horu a přilehlé území; císařští se pak v roce 1742 Vítkovy hory útokem zmocnili a jejich děla odtud střílela na francouzská postavení u Buben. Na novoměstském morním hřbitově bylo pohřbeno kolem 6000 francouzských vojáků, kteří zemřeli na zranění a nemoci. Ještě hůře bylo v roce 1757. Dne 6. května toho roku Prusové, vedeni králem Fridrichem II., porazili v bitvě u Štěrbohol císařskou armádu a zahnali ji částečně do Prahy, částečně až k Táboru. Pruský král pak rozmístil svá vojska i na území, které dnes nazýváme Žižkov, a dal zde vybudovat důkladná opevnění s dělostřeleckými bateriemi. Dne 9. května se pruská armáda zmocnila Vítkovy hory, postavila na ni svá nejtěžší děla a zahájila bombardování Prahy. Prusové tu byli až do 19. června, kdy po prohrané bitvě u Kolína od dalšího obléhání upustili. V roce 1771 znovu vypukl mor, naštěstí již naposled v pražských dějinách.

Válka, mor, válka, mor – a výsledek? Když se krajina jakžtakž vzpamatovala, nebylo na znovuosazení vinic ani pomyšlení. Jen nepatrná část jich ještě nějaký čas zůstala, ostatní pozemky se měnily v pole a zahrady, některé zůstaly ladem. Současně vzniklo několik usedlostí, které představovaly první zárodek budoucího osídlení a jejichž jména již nezanikla – Bezovka, Pražačka, Pernikářka, Komotovka, Sklenářka, Ohrada. V roce 1784 vydal Josef II. nařízení, jímž se zakazovalo další pohřbívání uvnitř města; morový hřbitov u Olšan byl ustanoven hlavním hřbitovem pro pravobřežní část Prahy a postupně se stále zvětšoval.

Pavel Bedrníček

Zahrada Kanálka

V druhé polovině 18. století přichází do Prahy hrabě Josef Emanuél Canall z Malabailly. Pocházel ze starobylého rodu ze severní Itálie, byl císařským důstojníkem a po propuštění z vojska se rozhodl natrvalo usadit v Praze. Pěťadvacetiletý penzionovaný podplukovník svůj úmysl v roce 1770 reali-

zoval; v roce 1783 pak odkoupil od zmíněného kláštera jeho zahradu a přikoupil další pozemky; do nákupu a zvelebení pozemků investoval část rodinného jmění. Podle dnešního názvosloví sahal jeho majetek od Hlavního nádraží po náměstí Jiřího z Poděbrad, od Vinohradské třídy až po Žižkov.

Obrovskou plochu dal obehnat vysokou zdí a zřídil zde nevidanou, nádherně kultivovanou zahradu. Canallovým koníčkem byla botanika a pokusné hospodářství; založil proto na části pozemků i botanickou zahradu s nákladně vybaveným ústavem, který vedl věhlasný přírodopisec Josef Svatopluk Pressl. Byla tu dále velká

pokusná zahrada zelinářská, vzácné ovocné stromy, první fyziologická a vegetační stanice v Rakousku i pokusný dvorec se švýcarským skotem a neobvyklými druhy drůbeže. Posléze v roce 1811 dal zde hrabě Canall zbudovat vůbec první experimentální zařízení, na němž

univerzitní profesor František Schmidt vyučoval tehdy naprosté novince; výrobě cukru z řepy. Pro laické návštěvníky, ne odborníky, byla ovšem největší atrakcí vlastní okrasná zahrada, veliký park s množstvím cizokrajných stromů, křovin i květin; podle dobové módy byla tu romantická pustevna, celá miniaturní čínská čtvrť, voliéry s exo-

tickým ptactvem. Pro hraběte Canalla jakožto svobodného zednáře bylo samozřejmou povinností podporovat vědu a umění, proto také záhy otevřel svou zahradu veřejnosti. Se zlou se ale potázal, docházelo ke škodám, dokonce úmyslným, a tak byl záhy přístup opět vázán jen na podepsané vstupenky.

Se zednářskými zásadami pana hraběte rozhodně neladil německý nápis nad vchodem: „Židům a psům vstup zakázán!“ Nebyly to však žádné rasistické předsudky, ale osobitá, značně svérázná msta sebevědomého císařského vojáka za to, že pražští Židé v roce 1757 – když Prusové oblehli Prahu – poslali pruskému králi Fridrichovi 15 000 dukátů, aby jejich čtvrť ráčil ušetřit. Zahrada, brzy nazývaná Kanálka, se nesmírně líbila nejen Pražanům, ale svou krásou a neobvyklostí proslula i v Evropě. Již v roce 1787 tu byl Wolfgang Amadeus Mozart, obdivoval ji i slavný anglický spisovatel Washington Irving, navštívila ji císařova dcera a zároveň Napoleonova choť Marie Louisa i slavný Nicolo Paganini.

Josef Emanuel hrabě Canall zemřel v roce 1826, dožil se jedenaosmdesáti let. Ve své závěti odkázal zahradu městu Praze, přičemž současně ustanovil, že nesmí být nikdy zastavěna. Nadační fond, který věnoval na její udržování, se však během dlouhých let vyčerpával a kdysi nádherná zahrada se stávala hůře a hůře udržovaným parkem. Nakonec se ocitla na území rychle rostoucích Královských Vinohrad a městská rada, nic nedbaje závěti, Kanálku v roce 1901 rozprodala na stavební parcely. Kdo ví, zda se dávno mrtvý hrabě neobrací v hrobě, když vidí, jak bylo naloženo s jeho poslední vůlí. Jen malý zbytek zahrady zůstal nezastavěn a na něm byly zřízeny Riegrový sady.

V těchto sadech, zcela stranou pozornosti, stojí pískovcový obelisk, o němž se kdysi dlouho tradovalo, že pochází ještě ze staré usedlos-

ti Saracinky a že upomíná na jakýsi dávný souboj dvou důstojníků o dívku. Pravda je zcela jinde, obelisk byl vztyčen až v 19. století jako jedna z ozdob Canallový slavné zahrady – takže žádný souboj? I byl tu souboj, skutečně byl, jenže ne o dívku. Víme dokonce kdy; v září 1786. Ale nechme mluvit fakta. Tehdy při své návštěvě Prahy zavítal císař Josef II. i do populárního dřevěného vlasteneckého divadla „Bouda“ na Koňském trhu. Doprovázela ho suita generálů a vysokých důstojníků a jeden z nich se posměšně a s despektem vyjádřil o úrovni uváděného kusu i o chudobě divadla. To ovšem neměl dělat; jakýsi vlastenecký šlechtic, jehož jméno se tenkrát našťástí podařilo utajit, ho vzápětí vyzval na souboj v Kanálské zahradě. Císařský důstojník oplýval více pýchou než šermířským uměním, šlechtic mu zakrátko vyrazil zbraň z ruky a bezbranného honil po zahradě, přičemž mu hrotem svého kordu na několika místech rozpáral kalhoty. Vše se samozřejmě hned dozvěděli v Boudě a odtud se historika roznesla po Praze, protože herci pak dělali ve hře spoustu šťavnatých narážek na neslavný souboj. Jak se na to díval hrabě Canall, nevíme, ale Praha se bavila. Mělo to ovšem svou dohru. Pražští Němci se cítili zle dotčeni, pořídili si seznam všech hereckých vtípů a s naléhavou stížností jej poslali císaři. Císař rozhodl, jak rozhodně nečekali: povolil další provozování hry i se všemi narážkami, navíc přidal divadlu titul „Cís. král. vlastenecké české divadlo“. Zajisté nejednal z lásky k českému divadlu; byl však nesmiřitelným nepřitelem soubojů a chtěl tomuto přežitku zabránit za

každou cenu. Zostuzení uniformovaného důstojníka s rozpáranými kalhotami Veličenstvu v jeho snaze docela dobře posloužilo.

Území za Žitnou a Sviňskou branou a jižní svahy směrem k Vršovicím ležely již od třicetileté války ladem; pražský lid je nazýval Saharou. Toho využil – téměř současně s výstavbou Kanálky – bohatý podnikatel a mecenáš Jakub Wimmer, zároveň majitel Nuslí, Záběhlic, Vršovic, části Buben a dalších statků; na konci 18. století

celou pustinu koupil a dal ji velkým nákladem změnit v ušlechtilý sad s trojnásobnými alejemi a vyhlídkovými terasami, s jabloněmi, šeříky a růžemi, zvaný Růžové aleje. Velice pěkná enkláva, od samého začátku veřejná, dokonce nějaký čas konkurovala Kanálské zahradě, neměla však dlouhého trvání. Jakub Wimmer v roce 1822 zemřel, jeho dědicové neměli o věc nejmenší zájem a nechali celý sad zpustnout.

Pavel Bedrníček

Fischerův a Dienzenhoferův projekt

Invalidovny v Karlíně

Giacomo Strozzi, původem z Florencie, voják, šlechtic, císařský důstojník, který za své služby obdržel od Ferdinanda II. panství Hořice, zkonfiskované v roce 1635 Albrechtovi

z Valdštejna. Giacomův syn Petr, narozený v roce 1626, byl otcem od dětství vychovávan rovněž k vojenské dráze; skutečně také celý svůj život, od útlého mládí až do smrti, prožil v armádě. Nadání k tomuto druhu lidské činnosti mu zřejmě nechybělo; nebyl členem bůhvíjak vysokého rodu, a přesto ve svých třiceti letech velel vlastnímu pluku a zakrátko dosáhl dokonce hodnosti

polního maršálka a komořího. Žil se svými vojáky a poznal líc i rub vojenské služby. Při jednom tažení proti Turkům byl v roce 1658 (bylo mu tehdy 32 let) těžce raněn. Ze zranění

se zotavoval několik měsíců a sepsal při tom poslední vůli. Jeho majetek měl být po jeho smrti použit k zaopatření vojáků zmrzačených ve vojenské službě. Tato sociální péče měla být – což odpovídá duchu tehdejší doby – vyhrazena jen vojákům římskokatolické víry, kteří přišli o zdraví pouze ve službách Habsburků

a nikoho jiného. Hrabě se sice uzdravil, na své poslední vůli však ne-

změnil ani slovo a jel znovu bojovat s Turky. Za necelých šest let si na jednom bojišti došel pro smrt. Po krvavém boji o ostrov v řece Muře děkoval svým vojákům za odvahu a přitom ho zasáhla ojedinělá nepřátelská kule. Zemřel 6. června 1664, stár 38 let.

Padl pro císaře; také proto se Arnošt Albrecht kardinál hrabě Harrach, v té době arcibiskup pražský, podle závěti ihned ujal funkce správce pozůstalosti. Zřídil nadační fond, do něhož přicházely peníze z výtěžku odkázaných statků, závěť však mohla dojít vlastní realizace až po 50 letech, až po úmrtí Strozziho vdovy Marie, v roce 1714. Ta totiž fond rozmnožila vlastním odkazem, takže činil

úctyhodných 400 tisíc zlatých. Stále však chyběly jasné představy o formě zamýšlené péče. Nejprve od roku 1720 se hledaly vhodné pozemky; tak se uvažovalo o Smíchově, Hořicích, i kníže Schwarzenberg nabídl pozemek při Kampě. Císař Karel VI., otec Marie Terezie, sledoval průtahy dost nelibě, tím spíše, že podobný záměr v Pešti se nedařilo realizovat. Posléze se do věci vložil sám s chvályhodnou osobní iniciativou, podpořenou ovšem císařským majestátem. Dekretem z 27. května 1728 rozhodl, aby z nadace byla v rámci celé monarchie postavena jediná ústřední Invalidovna a to někde v blízkosti Prahy. Císař je císař, tak byly najednou poměrně rychle nalezeny vhodné pozemky na Špitálském

poli, majetek křížovníků s červenou hvězdou, a příštího roku od řádu odkoupeny za 30 zlatých. V květnu 1730 byly zadány stavební plány, s největší pravděpodobností vídeňskému Josefu Emanueli Fischerovi von Erlach. To byl věhlasný architekt, autor náhrobku sv. Jana ve Svatovítské katedrále a syn ještě slavnějšího Jana Bernarda Fischera von Erlach (Clam-Gallasův palác). Fischer vypracoval základní dispozici, půdorysné a hmotné rozvržení stavby; detailní zpracování jeho plánů bylo svěřeno tehdy již proslulému Kiliánu Ignáci Dienzenhoferovi.

Fischerův a Dienzenhoferův projekt byl co do velikosti budovy a počtu jejích obyvatel vsutku grandiózní. Měl to být bok o straně 300 m, s vnitřními příčnými křídly, plně dostačující pro 4000 invalidů s rodinami, správu ústavu, personál a potřebné zázemí; šlo

vlastně o téměř soběstačné městečko. Stavba měla mít 9 nádvoří a uprostřed v ose hlavního vchodu kostel, přístupný mj. krytými chodbami ze čtyř stran. Projekt kromě samozřejmých obytných místností pamatoval i na společenské místnosti pro mužstvo a důstojníky, na jídelny, knihovny, kasino, kuchyň, sanitární zařízení, kantýnu, hokynářství, krupařský krám, řeznictví, krčmu a trafikou, dále na dílny, sklady, kanceláře správy, soud s vězením, hasičskou stanicí; dokonce i na školu pro děti invalidů, faru při zmíněném ústavním kostele, nemocnici s lékárnou; nezapomněl ani na márnici. Další zařízení, potřebná k hladkému provozu takového kolosu, byla projektována do nejbližšího okolí (kupř. mlýn, pekárna, jatky, pivovar, hřbitov). Kromě dlouhé řady účelových zařízení se pamatovalo i na promenádní chodby a fontány

v nádvořích, jakož i na zahrady a aleje v okolí; slavná monarchie nezapomněla ani na střelnici a cvičiště. Smysl dvou posledních zařízení, když tu měli bydlet samí invalidé, je už mimo dosah běžného chápání, leda že by tu dělali klencáky pracovníci ústavní správy.

Základní kámen olbřímí stavby byl slavnostně položen 15. srpna 1732, za osobní účasti císaře Karla VI. při jeho cestě do Karlových Varů. Byla to ovšem jen formalita, práce běžely již několik měsíců. Dříví pro stavbu se plavilo po Vltavě, kámen se těžil na dnešním Žižkově a na Proseku, vápno pocházelo z Braníka. V průměru tu pracovalo 15 tesařů, 10 kameníků a 20 zedníků, tedy počty nijak vysoké. Zachovaly se podrobné účty až do roku 1734, kdy se stavba začala zpomalovat. Teprve teď se totiž objevilo, že projekt, schválený nejvyššími místy, je nesmyslně předimenzován a že Strozziho nadace, jakkoli vysoká, nemůže v žádném případě poskytnout finance na jeho úplnou realizaci. Vždyť do roku 1737 se již prostavělo 170 tisíc zlatých. A to byla hotova jen devítina původního projektu, nadto jen v hrubé stavbě. I byla ustanovena zvláštní komise, která po bedlivém zkoumání – jehož ostatně nebylo ani příliš třeba, věc byla i laikovi jasná na první pohled – dospěla k názoru, že realizace projektu v jeho úplnosti by trvala přes 40 let a stála by více jak milion zlatých. Ani císařská pokladna nebyla v takovém stavu, aby mohla podobnou sumu zaplatit, a tak

bylo rozhodnuto dokončenou jednu devítinu dodělat do detailu a pak stavbu přerušit. V roce 1740 hlavní autor myšlenky zřízení Invalidovny Karel VI. umírá a stavba se navždy definitivně zastavila.

Hned po jejím dokončení sem bylo nastěhováno 200 invalidů. Protože bylo upuštěno od řady účelových zařízení a místo kostela zřízena pouze kaple, byla kapacita torza téměř desetinasobkem tohoto počtu, nebyla však nikdy zcela naplněna. Počet obyvatel kolísal nejčastěji kolem tisíce osob, maxima bylo dosaženo v roce 1854, kdy dobrodiní ústavu využívalo 1424 obyvatel, z toho 1115 vojáků, 17 důstojníků, 158 žen a 134 dětí. Strozziho nadace formálně zanikla v roce 1814, kdy byl zřízen centrální invalidní fond, byla však v roce 1882 opět obnovena. Koncem 19. století byl objekt celkově opraven; v parku před budovou byl vztyčen žulový obelisk, památník 20 ženistů, kteří zahynuli ve Vltavě při obrovské povodni v roce 1890. Na samém konci století tu pak dostal pomník, dílo sochaře Mořice Černila, hrabě Strozzi.

Počet obyvatel Invalidovny pozvolna, ale stále klesal, takže po vzniku republiky tu v roce 1921 žilo již jen 166 lidí. Ti zdaleka nemohli využít velké prostory, a proto sem při dalších opravách byla přestěhována část sbírek Vojenského muzea. V roce 1935 byli poslední invalidé přemístěni do nového ústavu v Hořicích.

Pavel Bedrníček

Ozvalo se haló!

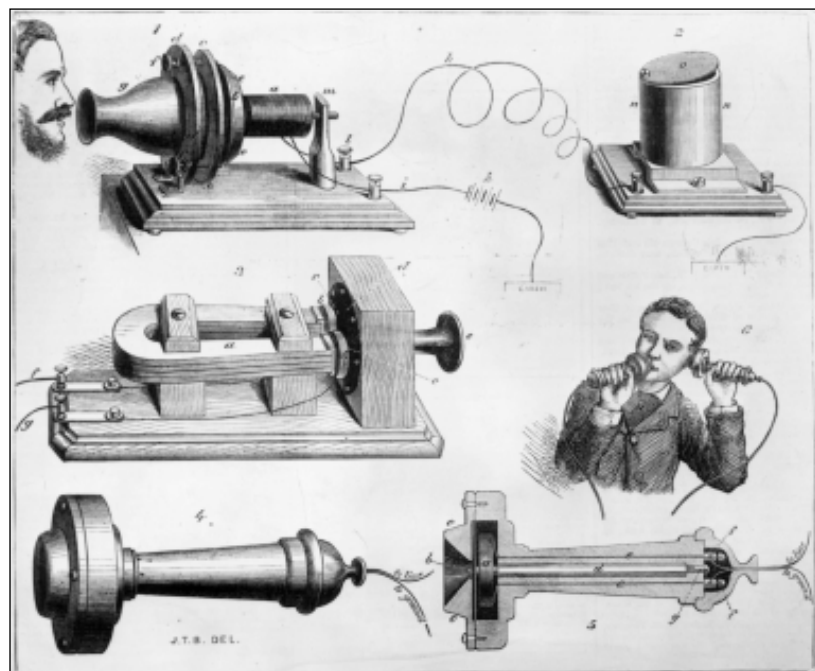
V prosinci 1877 nabízela pražská firma Dr. Houdek & Hevert k prodeji několik typů telefonů firmy Siemens. Telefonní linka o délce 2,5 km náležející správně dolu Hartmann v Ledvicích u Duchcova, byla jako první u nás postavena na jaře 1881.

První pražská telefonní ústředna byla zprovozněna 11. srpna 1882 se zapojením jedenácti účastníků. Technické vybavení ústředny sestávalo ze čtyř klapkových přepojovačů firmy Western Electric vzoru Gilliland a dvou telefonních přístrojů pro manipulantky.

Od roku 1886 dostala pražská telefonní ústředna nový klapkový přepojovač se Scribnerovým multiplem.

Od roku 1913 byla pražská telefonní síť přestavována na systém ústřední baterie (u nás poprvé instalovaný roku 1906 v Karlových Varech) a ústředna vybavena žárovkovým propojovačem firmy Western Electric Co. Od roku 1883 je zahájen telefonní provoz i v Brně, Plzni a Liberci.

První meziměstské spojení v českých zemích bylo realizováno na trase Brno-Vídeň v roce 1886. K přenosu telefonních hovorů se použilo telegrafní vedení upravené dle van Rysselberghovy metody pro současný telefonní i telegrafní provoz. Dne 11. 8. 1882 byl v Praze zahájen veřejný telefonní provoz. Telefonní síť měla

11, v prosinci již 30 účastníků. Současně vyšel první pražský telefonní seznam. V červnu 1883 bylo v Praze 100, v roce 1892 již 918 účastníků. Dne 1. 1. 1893 byl telefonní provoz zestátněn.

Ke konci roku 1881 si pražské Podnikatelstvo pro telefony, v jehož čele stál syn Františka Palackého Jan, vymohlo koncesi na zřízení veřejného telefonního spojení. O 10 měsíců později – přesně 11. srpna 1882 byl v Praze konečně zahájen veřejný telefonní provoz a také vyšel první pražský telefonní seznam, v němž byla čísla všech 11 majitelů telefonní linky.

Byť na počátku byla síť na účastníky poměrně chudá, do konce roku se jejich počet rozrostl téměř trojnásobně – v prosinci už mělo linku rovných 30 účastníků a telefonní seznam se rozrůstal rychle dál – v červnu 1883 bylo v Praze 100, po deseti letech fungování veřejné telefonní sítě, tedy v roce 1892, účastníků bylo už 918. Na Nový rok 1893 pak byl telefonní provoz zestátněn.

Telefonní ústředna sídlila v Richterově nadačním domě na Malém náměstí, na Starém Městě. Největším průkopníkem aparátu, který vynalezl v 70. letech 19. Století Alexander Graham Bell, byl v Praze podnikatel Bedřich Frey. Ten si v květnu 1881 nechal zavést asi 1000 m dlouhou telefonní linku z bytu do kanceláře svého vysočanského cukrovaru.

Mladá Fronta Dnes, Praha 8/2007

(Obsáhlejší článek vyšel v Žižkovských listech KPŽ č. 47/2010.)

ODEŠEL VIKTOR PEJSAR

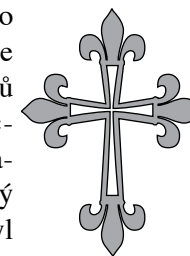
Ve věku nedožitých 78 let zemřel na jaře 2011 dlouholetý člen našeho Klubu přátel Žižkova Viktor Pejsar. Vážné onemocnění dolních končetin mu dlouhodobě bránilo zúčastňovat se našich schůzek a vycházek. Přesto se těšil na pozvánky na naše besedy i na časopis.

Jen málokdo o něm věděl, že kdysi dávno jako katolický skaut vykonával poslání ministranta. V dospělosti pracoval jako operatér-promítač filmů v žižkovských kinech Obzor a Ponoc, a poté i ve Filmových laboratořích Barrandov.

Jelikož vedle rodné češtiny hovořil plynně německy, rusky a dobře se dorozuměl také italsky, francouzsky

a anglicky, stal se jako dobrý znalec historie průvodcem cizinců a vedoucím turistických výprav do zahraničí. Pro svůj svérázný až výstřední humor byl všeobecně oblíbený.

Dlouho – prakticky až do důchodu – působil jako přední pracovník cestovní kanceláře Tatratour s lokálně přechodnými pobočkami v ulicích: staroměstské Dlouhé, vinohradské Kolínské a žižkovské Vlkově. Vedle své práce se vždy zajímal o dění v naší městské části.

Viktor Pejsar se narodil 27. listopadu 1933 v Kostelních Střimelicích, ale brzy poté se s rodiči přestěhoval na Žižkov do Biskupcovy ulice. V domě čp. 1653/27 bydlel až do svých posledních dnů. Viktorův otec František Pejsar (1890-1975), někdejší rakousko-uherský důstojník, kolega E. E. Kische a účastník bojů na ruské frontě za první světové války, býval poté ředitelem škol, mimo jiných i školy na Chmelnici.

Viktorova matka Naděžda Pejsarová, rozená Breščinskaja (1890-1980), absolventka vůbec posledního ročníku vyššího školského institutu v carském Rusku, vyučovala po první světové válce ruský a francouzský jazyk.

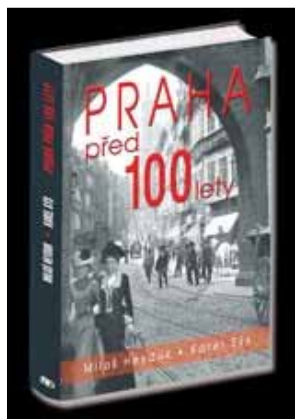
Jen pár rodinných přátel vědělo, že Viktorův děd – plukovník Breščinskij, jemuž se na rozdíl od je-

ho dcery Naděždy a manželky kněžny Apolonie Breščinské (1857-1936) – tudíž Viktorovy babičky – už nepodařilo uprchnout z revolucí zmítaného Ruska, dožil jako bývalý vyšší carský důstojník v bídě a třídním pronásledování.

Tím méně okolí rodiny Pejsarovy znalo skutečnost, že Viktorův praděd – generál Krinickij, byl přímým účastníkem krymské války (1853-1856) a majitelem později – za říjnové revoluce zabavených – rozsáhlých pozemků a statku u Caricynu (pozdější Stalingrad, dnes Volgograd).

To všechno odnesl čas... A tak Viktora Pejsara, člena našeho KPŽ, a jeho předky připomíná už jen hrob č. 338 na 18. oddělení 20b hřbitova ve východní části Olšanských hřbitovů, nalevo od ruské pravoslavné kaple.

Miroslav Čvančara

Zemřel fotograf Miloš Heyduk

Dne 10. ledna 2012 nás opustil pan Miloš Heyduk, fotograf, autor válečných fotografií ze života v těžkých dobách II. světové války. Je autorem a spoluautorem knih *Jak se bavila Praha před 100 lety*, *Barrandov pod vlajkou hákového kříže*, *Protectorát ve fotografiích* a mnohých dalších.

Budeme na něho vzpomínat jako na upřímného a poctivého člověka, veselého a milého společníka a náruživého, uznávaného fotografa.

Klub přátel Žižkova

Žižkovské listy, čtvrtletník Klubu přátel Žižkova. Dvojčíslo 51-52.

Sestavila Jiřina Polanecká. Redakčně upravila Ivana Jenišťová.

Grafická úprava a tisk Denisa Halašová. Pro vlastní potřebu vydal

v únoru 2012 KPŽ, Blahoslavova 2, 130 00 Praha 3, tel. 242 449 859,

731 288 425. Email: kpz@volny.cz **www.zizkov-praha3.info**

